

SULTAN BİRİNCİ MAHMUD'UN RUSYA'YA VERDİĞİ 1739 TARİHLİ AHİDNÂMENİN DİPLOMATİK AÇIDAN TAHLİLİ

Uğur Kurtaran*

Özet

Osmanlı padişahları tarafından yabancı devletlere verilen ticarî imtiyazlar ya da sulh antlaşmaları ile bunlarla ilgili yeni durumları içeren resmî belgeler olan ahidnâmelerin kendilerine özgü iç ve dış özellikleri vardır. Dış özelliklerini paleografisi yani kullanılan kâğıdın türü ve nerde yapıldığı, belgelerin biçimi, tuğrası vs. gibi özellikleri oluşturur. İç özellikleri ise konularına, yapısal ve diplomatik özelliklerine göre şekillendirilebilir. Biz de bu çalışmamızda 1739 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Belgrad Antlaşması'na ait ahidnâme metinlerini iç özelliklerini dikkate alarak inceleyeceğiz. Temel amacımız siyasi ve askeri gelişmelere paralel olarak değişen diplomatik yapının, antlaşma metinleri üzerindeki yansımalarını ortaya koymaktır. **Anahtar Kelimeler:** *Osmanlı Devleti, Birinci Mahmud, Rusya İmparatorluğu, diplomasi, ahidnâme, antlaşma.*

Abstract

The Evaluation and the Analyze of the Pact Given by Sultan Mahmud to Russia in 1739 in Terms of Diplomacy

The pacts (ahidname), which were formal documents including commercial privileges given by the Ottoman sultans to foreign states or peace treaties and situations concerning them, have distinct internal and external specialities. The external specialities consist of paleography so that the specy of the paper and where it was produced, the type of the documents, seal ext. Internal specialities can be shaped according the issue and structural and diplomatic forms. In this study, we will examine the internal specialities of the pact texts of Beograd Treaty signed between Ottoman state and Russia in 1739. Our main goal is to reveal the reflects of the changing diplomatic structure in parallel with political an martial developments on the text of treaties.

Key Words: *Ottoman Empire, Mahmud I, Russian Empire, diplomacy, pacts-ahidnâme, treaty*

GİRİŞ

Devletlerarası ilişkileri tanımlarken kullanılan diplomasi kelimesi köken olarak eski Yunancadaki “ikiye katlamak”, “üzerinde imza bulunan ikiye katlanmış kâğıt belge” anlamlarına gelen “diploma” sözcüğünden gelmektedir¹. Buna göre eski Yunan ve Roma’da devleti ilgilendiren bütün resmi belgelere,

* Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü-
Karaman/Türkiye: e-mail:www.uktrn@hotmail.com

¹ Savaş 2007, s.9; Tuncer 2002, s.13; Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: Kütükoğlu 1994, s.360-365.

birtakım ayrıcalıkları dağıtan ve diğer devletlere ait ilişkileri düzenleyen belgelere “diploma” denilmiştir². Bu bağlamda diplomasi kelimesi, devleti tarafından kendisine diploma (credential) verilen yüksek dereceli memurun (diplomat) dış işlerinde yapmakla mükellef olduğu vazife, iş anlamına gelmektedir. “Diploma” kelimesi günümüz diline itimatnâme (güven mektubu) olarak çevrilebilir³.

Devletlerin dış politikada siyasi bir etki aracı olarak kullandığı ve devletlerarası ilişkilerin savaşa değil, barışçıl yollarla yürütülmesini ifade eden diplomasi kavramı bir anlamda resmî temsilciler aracılığıyla devletlerarasındaki ilişkileri yürütme işi ya da sanattır⁴. Silviu Negut ve Andrea Gagea'nın ifadesiyle diplomasi, “devletlerin yabancı ülkeler ile politikalarını uygulaması ve geliştirmesi için bir araçtır”⁵. Yurdusev ise diplomasi kavramını “devletlerarası ilişkileri resmi temsilciler aracılığıyla yürütme” olarak tanımlamıştır⁶. Bu şekilde diplomasi devletlerarası görüşme sanatını ifade ederken savaşı değil barışçıl ilişkileri yansıtır⁷. Bu anlamıyla diplomasi devletlerin birbirleriyle nasıl ilişki kuracaklarına dair verdiği kararlar bütünü veya farklı çıkarlarını yansıtan dış politikaların etkileşim sürecidir.

Geniş anlamda diplomasiyi dış politika kavramından ayırt etmek mümkün olmamakla birlikte, dar anlamda dış politika, bir devletin uluslararası sistemden beklentileri yani amaçlarını ifade ederken, diplomasi ise, bu amaçlara ulaşmak için kullanılan araç ve mekanizmalar ile uygulanan yöntemleri ifade eder⁸. Kurum olarak tarihin çok eski zamanlarından beri kullanılan diplomasi, tarih öncesi dönemlerde kavimler arasındaki savaşlara son vermek, ortak sorunları tartışmak ve çözebilmek amacıyla kullanılmıştır⁹. Bu anlamıyla diplomasi tarihin ilk devletleriyle birlikte ortaya çıkmıştır ve insan eylemlerinin bir yansımasını ifade eder¹⁰. Bu şekliyle “dış ilişkilerin yürütülme biçimine ilişkin kaidelerin tümü” şeklinde tanımlanabilecek olan diplomasi kavramı, tarih öncesi devirlerde insanların gruplar halinde yaşamaya başladığı dönemlerde ortaya çıkmıştır¹¹.

---

² Kodaman vd. 2010, s.76.

³ Savaş 2007, s.9.

⁴ Dağ 2004, s.146; Savaş 2007, s.9.

⁵ Negut ve Gagea 2010, s.152-153.

⁶ Yurdusev 2004, s.10.

⁷ Bull 1977, s.162 .

⁸ Sander 2008, s.13.

⁹ Kodaman vd. 2010, s.77.

¹⁰ Negut ve Gagea 2010, s.151.

¹¹ Kürkçüoğlu, 1980, s.312.

1. Osmanlı Diplomasisinin Genel Özellikleri

Tarihin gördüğü en büyük imparatorluklardan birisi olan Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren dış ilişkilerinde kendinden önceki Bizans ve Moğol kültüründen etkilenmekle birlikte kendine özgü diplomatik usul ve kaideler benimsemiştir. Kuruluş yıllarında “ad hoc diploması” olarak bilinen tek yanlı ve geçici bir diploması anlayışı kullanan Osmanlılar, zaman içerisinde zayıflamasıyla birlikte sürekli diplomasiye geçmiş ve bunu kullanmıştır¹². Bu noktada Osmanlı diplomasisinin gelişim tarihi, Osmanlı Devleti'nin gelişim sürecine paralel olmuştur. Bu nedenle Osmanlı diploması tarihi incelenirken, devletin kuruluşundan itibaren izlediği dış politika ve iç politik gelişmelerin dış politikayı nasıl etkilediği hakkında bazı ana noktaların bilinmesi gerekmektedir¹³. Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlere ve özellikle Avrupalı güçlere karşı daha güçlü ve etkili bir müzakere pozisyonuna sahip olduğu zamanlarda diplomasisinin de aynı şartlar içerisinde yürütüldüğü görülmektedir¹⁴. Buna göre devletin güçlü olduğu dönemlerde sürekli genişleme ve fütuhat siyaseti izleyen Osmanlıların diplomatik ilişkilere önem vermediğini söylemek¹⁵ hatalı olup, devletin bu dönemlerde de takip ettiği bir diploması anlayışı mevcuttur. Bu açıdan denilebilir ki, Osmanlı Devleti kurulduğu tarihten itibaren diplomasiye önem vermiştir¹⁶.

Bu bağlamda kuruluş yıllarında daha mütevazı bir dış politika izleyen Osmanlı Devleti'nde Balkanların fethi ve sonrasında yaşanan İstanbul'un fethiyle birlikte Avrupalı devletler ile daha yakın bir siyasi temasa geçilmiştir¹⁷. Özellikle XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti dış politikasını ve diplomasisini “hiçbir Avrupalı Hıristiyan devletle eşit şartları haiz muhatap kabul etmemek ve onlarla hiçbir zaman daimi barış içerisinde olmamak” gibi bir diplomatik prensiple şekillendirmiştir¹⁸. Osmanlı Devleti'nin bu tutumunun başlıca sebebi; hiçbir yabancı devleti kendisi ile eşit şartlarda görmemesi ve bu anlayışı diplomatik bir ilke ve gelenek olarak muhafaza etmesidir¹⁹. Osmanlı diploması literatüründe yabancı bir ülkeye daimi surette elçi göndermek, o ülkenin meşruiyetini tanımak olarak kabul edilmiştir²⁰. Aynı zamanda bu durum Osmanlı Devleti'nin Müslüman bir devlet olması ve şeriata göre gayr-i Müslim

¹² Arı 2004, 36; Kodaman vd. 2010, s.76-77.

¹³ Kurtaran 2009, s.15.

¹⁴ Savaş 1999, s.645.

¹⁵ Maclean 2008, s.80.

¹⁶ Erdem 2008, s.3.

¹⁷ Arı 2004, 37, s.39.

¹⁸ Savaş 2007, s.20.

¹⁹ Arı 2004, s.37; Bu konu ile ilgili ayrıntılı değerlendirmeler için bkz: Yurdusev 2004, s.5-7.

²⁰ Kurtaran 2009, s.16.

bir devletle uzun süreli bir barış antlaşmasının yapılamamasından kaynaklanmaktadır²¹. Ancak Osmanlı Devleti'nin o dönemlerde Müslüman devletlerle de karşılıklı ikâmet elçileri bulundurmaması bu görüşü geçersiz kılmaktadır. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin Batı'ya karşı bakış açısı sadece dinî ve askerî saiklerle belirlenen gaza ve fütühat anlayışı çerçevesinde şekillenmemiştir²². M. S. Anderson ve Thomas Naff bu durumu dinî ritüellerin dışında Osmanlı Devleti'nin Batı karşısındaki mutlak üstünlüğüne bağlamışlardır²³. Bu sebeple Osmanlı Devleti Batı ile olan ilişkilerinde üstün olduğu dönemlerde sürekli bu ilkeyi uygulamış, siyasî ve askerî üstünlüğünü diplomatik alana yansıtmıştır. XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar yapılan antlaşmaların ortak tarafı siyasî anlamda tek taraflı olarak hazırlanan ve karşı tarafın şartları kabul ettiği belgeler şeklinde düzenlenmiş olmalarıdır²⁴.

Ancak 1699 Karlofça Antlaşması ile başlayan yeni yüzyılda Osmanlı Devleti sadece tarihinin ilk toprak kayıplarını yaşamakla kalmamış, aynı zamanda ilk defa yabancı bir devletin tavassutunu kabul etmiştir²⁵. Yine diplomatik anlamda önemli bir prestij kaybı da antlaşma ile daha önceleri "Moskof Prensi" olarak geçen Rus Çarı'nın "Çarlık" unvanının kabul edilmesidir²⁶. Karlofça'dan sonra Osmanlı dış politikası ve diplomasi anlayışı önemli ölçüde değişmiş ve saldırgan savaş politikalarının yerini savunma ağırlıklı bir dış politika anlayışı almıştır²⁷. Osmanlı dış politikasında bundan sonra daimi dengeler göz önünde tutulmaya çalışılarak, diplomasi de tek taraflı politikaların yerini, diğer devletlere de elçi göndermek suretiyle onların da dikkate alındığı yeni bir süreç başlamıştır. XVIII. yüzyıl boyunca devam eden bu süreçte, 1718 Pasarofça Antlaşması²⁸ devletin kayıplarını arttırmış, ancak Sultan I. Mahmud döneminde devlet önemli bir toparlanma süreci yaşamıştır. Osmanlı Devleti'nde Lâle Devri (1718-1730) ile başlayan Batı'nın üstünlüğüne kabule devam edilen ve Batı'yı tanımaya yönelik faaliyetlerin arttığı bu dönemde üç cephede (İran-Avusturya ve Rusya) savaşlar yapılmış ve önemli

---

²¹ Bu süre 10 yılı aşmamakta ve ancak İslâmî aman ilkesine uyanlar ile yapılmıştır, Yalçınkaya 2003, s.427; Arı 2004, s.40.

²² Erdem 2008, s.3.

²³ Anderson 1993, s.9; Naff 1963, s.314.

²⁴ Savaş 1999, s.644-645.

²⁵ Karlofça'da İngiliz elçisi W. Paget ile Felemenk (Hollanda) elçisi Calliers'in tavassut teklifleri kabul edilerek bu iki devlet antlaşmada arabuluculuk görevini üstlenmişlerdir, Molnor 1999, s.472-479; Odoka 1999, s.676.

²⁶ Savaş 1999, s.653-654.

²⁷ Yalçınkaya 2002, s.487.

²⁸ Yugoslavya'da Tuna Banat'ında küçük bir ticaret şehri ve aynı zamanda bölgenin idare merkezi olan Pasarofça'da Osmanlı Devleti Avusturya ve Venedik ile iki ayrı antlaşma imzalamıştır, Tükün 1964, s.514-523.

başarılar kazanılmıştır. Diplomatik açıdan da önemli değişimlerin yaşandığı bu dönemde daha önceki yüzyıllarda hiçbir Avrupa devletiyle kendini eşit şartlarda görmeyen ve uzun süreli antlaşmalar yapmayan devlet, ilk kez Avusturya ve Rusya ile uzun süreli bir barış antlaşması imzalamıştır. Bu noktada Avusturya-Rus ittifakına karşı 1736-1739 savaşları sonrasında her iki devlet ile ayrı ayrı imzalanan Belgrad Antlaşması Osmanlı diplomasi tarihi için oldukça önemlidir. Avusturya ile 23 madde ve bir hatimeden oluşan²⁹ ve Rusya ile de 15 madde ve bir hatimeden oluşan Belgrad Antlaşması Osmanlı tarihinin son kazançlı antlaşmasıdır.

Bu sebeple çalışmamızda önemine binaen antlaşmanın Rusya ile yapılan 15 maddelik bölümünü içeren Sultan Birinci Mahmud döneminde Rus Çaricesi Anna'ya verilen ahidnâme-i hümayun üzerinde durulmuştur. Çalışmaya esas teşkil eden belgeler Başbakanlık Osmanlı Arşivi Düvel-i Ecnebi Defterleri 83/1 numaralı Rusya Ahidnâme Defteri'nden alınmıştır. Temel amaç bir ahidnâme formunda düzenlenen bu belgenin Osmanlı diplomasisindeki ahidnâme kurallarına göre rükünlerini tespit etme ve değişen şartların antlaşmalar üzerindeki yansımalarını ortaya koymaktır. Bunun için öncelikle ahidnâme metni transkribe edilerek günümüz Türkçesine çevrilmiş, ardından metnin diplomasi kurallarına göre tahlil ve değerlendirmesi yapılmıştır.

2. Ahidnâmenin Tanımı ve Genel Özellikleri

Masdar olarak bir şeyin yerine getirilmesini emretmek, talimat, söz vermek anlamlarına gelen³⁰ ahid kelimesi, isim olarak, emir, talimat, taahhüt, antlaşma, yükümlülük, itimat veren söz anlamlarına gelmektedir. Ahidde hem yemin, hem de kesin söz verme anlamları olduğu için, yemin ahidin dinî ve kutsal yönünü, söz verme ise ahlâki yönünü oluşturur³¹. Ayrıca ahid kelimesi, ittifak hükümleri içeren ve iki taraf arasında imzalanan resmî vesikalara da verilen bir isimdir³².

Klâsik dönemde yabancı devletlerle yapılan antlaşmalar ve karşı tarafa verilen imtiyazlar için kullanılan ahidnâme ise, vasiyet etmek, ısmarlamak, yemin edip söz vermek, emân vermek ve zimmetine almak anlamlarına gelen Arapça ahd ile Farsça nâme (mektup) kelimelerinden oluşan birleşik isimdir³³.

²⁹Avusturya ile Osmanlı Devleti (I. Mahmud- VI. Şarl) arasında 27 sene geçerli olacak olan ve 23 madde ile hatimeden oluşan Belgrad Antlaşması'nın maddeleri ve antlaşmanın diplomatik özellikleri için bkz: BOA. A. DVNS. DVE. d. *Nemçelü Ahidnâmesi*, nr. 59 / 3: 185-191, BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 7: 518-524; Erim 1953, s.81-94; Kurtaran 2009, s.218-233.

³⁰ Develioğlu 2001, s.15; Küçük 1988, s.532-533; Sertoğlu 1986, s.11; Pakalın 1983: s.29.

³¹ Aköz 2005, s.75.

³² Develioğlu 2001, s.16.

³³ Kütükoğlu 1992, s.535-536; Fayda 1988, s.535; Pakalın 1983, s.29.

Sözlükte muahede veya antlaşma kâğıdı, bir muahedenin şartları havi olarak kaleme alınıp, iki tarafın da imza ettiği kâğıt şeklinde açıklanan ahidnâmeler, diğer ülke hükümdarlarına Osmanlı hükümdarı tarafından verilen ticarî imtiyazları veya sulh antlaşmaları ile bunlarla ilgili olarak ortaya çıkan yeni durum ve şartları içeren resmî belgelerdir³⁴. Osmanlı diplomasisinin en önemli kaynaklarından birisi olan ahidnâmeler, karşılıklı antlaşma sonucu varılan şartlardan ya da istenilen imtiyazlardan oluşuyor ise de her iki tarafın da birlikte imzaladıkları belgeler değildir ki bunun temel sebebi İslâm hukukuna göre, ahidnâmelerin tek taraflı ve tek imzalı belgeler olmasıdır³⁵. Fakat ahidnâmeler, bir barış antlaşması gibi durumlarda, iki tarafın delegelerince ayrı ayrı imzalanana ve daha önceden tespit edilmiş şartları ihtiva eden temessüklere³⁶ göre maddeleri belirlenmiş olan ve metnin başında padişahın tuğrasının yer aldığı belgelerdir³⁷.

Ahidnâmeler diplomatik açıdan, padişaha ait ferman ve beratlarla olduğu gibi, Allah'ın adı³⁸ ile Hz. Peygamber ve dört halifenin adlarının zikredilerek, Allah'ın yardımı ve Hz. Peygamber'in şefaatinin istendiği davet (invocatio) rüknüyle başlar³⁹ ve bunun altında padişahın tuğrası⁴⁰ yer alır. Ayrıca bazı ahidnâmelerde padişahın sıfatlarının sayıldığı ünvan denilen bölüme geçilmeden önce beratları andıran “nişân-ı şerîf-i âlişân-ı sultânî” veya benzeri bir başlangıç bölümü de yer alır. Bu durum, verilen kişi ya da tarafa birtakım haklar tanıyan ahidnâmelerin bir berat türü olarak kabul edildiklerini göstermektedir⁴¹. Fakat diğer beratlardan farklı olarak, ahidnâmelerde padişahın tuğrasından sonra mutlaka ünvan (intitulatio)⁴² yer alır.

³⁴ Develioğlu 2001, s.16; Arı 2004, s.37-38; Fayda 1988, s.535.

³⁵ Kütükoğlu 1992, s.536; Papp 2002, s.744-745.

³⁶ Kelime olarak, tutunma, sarılma ve borç senedi gibi iki anlama gelir. Diplomatik anlamda ise, muahede, sulhnâme ve benzeri resmî ve devlet tarafından veya muahedeyi yapan kişi tarafından verilen mühürlü kâğıtlardır, Pakalın 1983, s.453; Develioğlu 2001, s.1071.

³⁷ Kütükoğlu 1992, s.536.

³⁸ Çoğu kez “hüve” yani “o” şeklinde kısaca kullanılırken, ahidnâme, nâme-i hümayun ve ferman gibi önemli belgelerde “hüve'llâhu Subhânehû”, “Allahu teâlâ, Huve'llâhu subhânehû” gibi daha uzun bir davet formu kullanılır, Gökbilgin 1992, s.55.

³⁹ Örneğin: “Hazreti izzet-i garra âllâhû ve tetâbe'at ni'amâuhunun uluvv-i inâyet-i bî-nihâyeti ve server-i kâinât ve hulâsa-i mevcûdât Muhammed Mustafa'nın (salla'llâhu aleyhi vesellem) mu'cizâtı ve dört yarânın ki Ebubekir ve Ömer ve Osman ve Ali'dir (Rıdvânü'llâhi ta'âlâ aleyhim ecma'in) ervâh-ı felâh eşbâhları murafakatı ile”, Gökbilgin 1992, s.55.

⁴⁰ Belgelerin adına çıkarıldığı padişahın adını içeren büyük bir incelleme oluşturulmuş simgeler olup, tevki de denilen tuğralar padişahın resmi imzası anlamına gelir ve mühür yerine kullanılır, Horniker 1989, s.15.

⁴¹ Papp 2002, s.750.

⁴² Osmanlı diplomatik terimi olarak ünvan, lâtince “intitulation” denilen ve padişahların vasıflarının zikredilerek başlandığı belgeler olup, ünvanlar “Ben ki sultânî's-selâtin ve

Osmanlı ahidnâmelerindeki diğer rükünler ise ünvádandan sonra gelen karşı tarafın elkâbı (inscriptio)⁴³ ile dua (salutatio)⁴⁴ denilen bölümlerdir. Bunları takiben ise günümüz dilinde giriş, takdim veya önsöz şeklinde ifade edebileceğimiz, dibace denilen ahidnâmelerin verilmiş sebepleri ve şartlarının açıklandığı bölüm yer alır. Bu bölümün içeriği ahidnâmenin verilmiş çeşidine göre değişebilir. Buna göre tahta yeni geçen bir hükümdarın selefi dönemindeki bir barışı yenileme ahidnâmesi ile bir savaş sonrasında verilen barış ahidnâmesi (musalâha) veya ticarî imtiyazları içeren ahidnâmeler birbirinden farklıdır. Fakat ne tür ahidnâme olursa olsun dibâcenin sonunda ahidnâme şartlarına sadık kalınacağına dair bir söz yer alırdı. Osmanlı belgelerindeki ahidnâmelere baktığımızda “Eyman-ı mugalâza/ şedide ile yemin ederim ki, yeri ve göği yaradan perverdigâr hakkıyçün” ve benzeri kullanılan yemin tarzı XV. ve XVI. yüzyıl ahidnâmelerinde çok kullanılmışken, XVIII. yüzyıl ahidnâmelerinde bu söylemlere rastlanmaz. Bu durumun temel sebebi siyasi ve askeri gelişmeler paralel olarak değişen diplomatik şartlardır. Ancak şartların kabul ve tasdik edildiğine dair bir hatt-ı hümayun ve bir “tuğra-yı garra-yı cihân-âra ile müşerref ahidnâme-i hümayun” verildiği belirtildikten sonra, bazen “madde be madde, lafz-ı be-lafz yerlü yerinde ri'âyet ü siyânet olunacak” ifadeleri kullanılırdı⁴⁵.

3. Sultan Birinci Mahmud Dönemi Osmanlı-Rus Savaşı (1736-1739)

XVIII. yüzyılın önemli hükümdarlarından birisi olan Sultan Birinci Mahmud 1730 yılında Lâle Devri'ne bir tepki olarak ortaya çıkan Patrona Halil İsyanı ile tahttan indirilen amcası III. Ahmed'in (1703-1730) yerine 35 yaşında

---

burhâni'l-havâkîn tâc- bahş-i hüsvân- rûy-i zemin...” şeklinde devam eder, Gökbilgin 1992, s.55-58; Kütükoğlu 1992: 537.

⁴³ Osmanlı belgelerinde unvandan sonra gelen elkab bölümünde padişahın, vezir, beylerbeyi, sancakbeyi v. s. gibi makam sahibi kişilere veya yabancı hükümdarlara hitap ederken sıfatlarının belirtildiği bölümdür. Elkab formülleri yazılan kişiye göre değişmektedir, Gökbilgin 1992, s.64.

⁴⁴ Osmanlı diplomatik kurallarında, vesikalarda hitap edilen kişinin adının veya memuriyet ve rütbesinden hemen sonra gelen ve hitap edilen kimsenin rütbesinin, şan ve şerefının uzun sürmesi ve daha da yücelmesine ilişkin iyi dilekleri içeren bölümdür. Yine elkablarda olduğu gibi dua formülünün metni verilen kişiye göre değişmekle birlikte, Hristiyanlar için kullanılan formüller Müslümanlarınkinden tamamen farklıdır. Müslümanlar hakkında “hutimet avâkibehû bi'l-hayr” şeklinde, Allah'dan şan ve şereflerinin artması, rütbe ve payelerinin yükselmesi, yüceliklerinin devam etmesi temenni edilirken, hristiyanlar için “hatem-allâhu ta'âlâ avâkibehu bi'l-hayr ve'r-reşâd ve ahsene ileyhi sebile's-savâb ve's-sedâd” şeklinde kullanılan dua formülünde ise, muhatabın iyi bir âkibet, hayırlı bir sona erişmesi, yani gerçek yolu bulması, dolayısıyla İslâm dinini kabul etmesi, hidâyete erişmesi dilenmektedir, Gökbilgin 1992, s.69; Savaş 1996, s.225.

⁴⁵ Kütükoğlu 1992, s.537; Aköz 2005, s.76; Kurtaran 2009, s.21.

Osmanlı tahtına geçti. Tahta geçtikten sonra önce Patrona Halil İsyanını ortadan kaldırarak ülkedeki düzeni sağlayan ve ardından Batı tarzlı ıslahatlara yönelen Sultan I. Mahmud, diğer taraftan da cephelerde meydana gelen yeni gelişmeler ve savaşlar ile ilgilenmeye başladı⁴⁶.

Osmanlı Devleti'nde Sultan I. Mahmud'un tahta çıktığı bu sıralarda Rus tahtında II. Petro (1727-1730)'nun ölümüyle onun yerine geçen Anna İvanovna (1730-1740) bulunuyordu. Rusya Osmanlı Devleti'nde yaşanan iç karışıklar ve İran ile yaşanan mücadelelerin aksine 1727 Antlaşması ile İran'dan aldığı yerleri geri vermek suretiyle İran ile dostluk kurdu⁴⁷.

Bu arada 1731 yılında İran'la yeniden başlayan savaşlara 1732 Ahmet Paşa Antlaşması⁴⁸ ve sonrasında yapılan 1736 İstanbul Antlaşmaları⁴⁹ ile belirli bir süre ara veren Osmanlı Devleti Batı'da istemeyerek de olsa Avusturya ve Rusya ile yeni bir savaşa başladı. Buna göre Avusturya ile birleşen Rusya, Prut ve Edirne Antlaşmalarına uymayarak Lehistan Krallığı meselesine askerî müdahalede bulundu ve Mareşal Münnich⁵⁰ komutasındaki ordularını Lehistan'a sokarak kendi adayları olan III. Ogüst (Augustos)'ü kral olarak seçtirdi⁵¹. Bu durum tarafların arasını açarken Rusların Or-kapu, Kırım, Bahçesaray ve Azak'a saldırıları üzerine Osmanlı Devleti harekete geçti ve Fransa'nın da teşvikleri sonucunda 6 Haziran 1736'da Rusya'ya savaş açıldı⁵².

Bu durum üzerine harekete geçen Avusturya kuvvetleri Banyaluka, İzvornik ve Eflâk taraflarını işgal ederken⁵³, Ruslar da Özi'yi ele geçirdiler⁵⁴.

Avusturya ve Rusya'nın bu saldırılarına karşı harekete geçen Osmanlı Devleti'nde Vezir Köprülü-zâde Ahmed Paşa komutasındaki ordular Niş'i geri alırken, İvaz Mehmed Paşa'da Vidin civarında başka bir Avusturya ordusunu

⁴⁶ Sakaoğlu 1999, s.54; Aktepe 1989, s.158; Karagöz 2008, s.8-9; Ayrıca Sultan Birinci Mahmud dönemiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Kurtaran 2012.

⁴⁷ Antlaşmayla Kur ve Aras nehirlerinin birleştiği yerden kuzeye doğru Hazar sahilleri Rusya'da kalacak, Şirvan Hanı Şemahi'de ikâmet edecek ve İran'ın batı bölgeleri Osmanlı Devleti'ne verilecektir, *Muahedat Mecmuası* 1297, s.237-244; Erim 1953, s.73-80; Savaş 2002, s.559.

⁴⁸ İran'la imzalanan ve kaynaklara Ahmed Paşa Muahedesi (10 Ocak 1732) olarak geçen bu antlaşmaya göre Sultan I. Mahmud dönemindeki Osmanlı-İran savaşlarının birinci dönemi sona erdi, Danişmend 1971, s.22-23; Koca Râgıb Mehmed Paşa 2003, s.25; Suphi 2007, s.148-151.

⁴⁹ Antlaşma maddeleri ile ilgili bkz: BOA. HH. nr. 1 / 2; BOA. A. DVNS. NMH. nr. 3: 54-55.

⁵⁰ Munnich (1683-1767) aslı Alman olan bir Rus mareşalidir. Oldenburg'da doğmuş ve Leningrat'ta ölmüştür. Önce Fransa ve Almanya ordularında çalışan Munnich, daha sonra Rusya hizmetine girmiş ve Anna İvanovna'nın gözdesi olarak mareşalliğe kadar yükselmiştir, Erbakan 1938, s.4.

⁵¹ Dukakin-zâde Feridun, 1278, s.35; Karagöz 2008, s.17.

⁵² Vandal 1887, s.8; Vakanüvis Mehmet Suphi Efendi 2007, s.299-300; Karagöz 2008, s.27.

⁵³ Avusturya ordularının sefer sırasındaki askerî, siyasî ve diplomatik faaliyetlerini ele alan iki çalışma için bkz: von Angeli 1881. Tupetz 1878.

⁵⁴ Dukakin-zâde Feridun 1278, s.8; Erbakan 1938, s.27-28; Uzunçarşılı 1988, s.270.

yenilgiye uğrattı⁵⁵. Ardından Bosna valisi Hekimoğlu Ali Paşa, Avusturya kuvvetlerini Banyaluka Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğrattı⁵⁶. Yine Toz Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Kornia muharebesinde Avusturya kuvvetlerini mağlup etti⁵⁷.

Daha sonra Avusturya ordusu ile Hisarcık'ta yapılan savaş sonrasında Belgrad Kalesi'nin geri alınması ile taraflar arasında barış müzakereleri başladı. Avusturya delegesinin Küçük Eflak ve Sırbistan'ı terk ederek, karşılığında Belgrad'ın kendilerinde kalması, Sava ve Tuna nehirlerinin ise iki taraf arasında sınır olmasını teklifi, Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmemesine rağmen, Fransa'nın çabaları ile uzlaşma sağlandı⁵⁸.

Avusturya ile yapılan Belgrad Antlaşması Rusların bütün plânlarını bozdu ve müttefiksiz kalan Ruslar, çaresiz kalarak Fransa'nın arabuluculuğu ve Avusturya'nın da telkinleri ile barışı kabul etti. Ardından Fransız elçisi Marki dö Vilmöv'ün yanında bulunan Rus murahhası Cagnavi (Kaynini) ile Vezir-i azam arasında on beş madde ve bir sonuçtan oluşan Osmanlı-Rus Antlaşması imzalandı⁵⁹. Böylece Sultan I. Mahmud ile Rus İmparatoriçesi Anna arasında imzalanan bu ikinci Belgrad Antlaşması'nda⁶⁰ Ruslar bütün isteklerinden vazgeçtiler⁶¹.

4. 1739 Tarihinde Çariçe Anna'ya Verilen Ahidnâme'nin Tahlili

Şekil itibarıyla Osmanlı diplomasisine ait ahidnâme-i hümayun formuna uygun bir şekilde kaleme alınan bu belge, 1739 tarihinde Belgrad Antlaşması için Rus Çariçesi Anna'ya Sultan Birinci Mahmud tarafından verilmiştir. Ahidnâme metni ve genel rükünleri XVIII. yüzyıl Osmanlı ahidnâmeleri ile benzer özelliklere sahip olup, farklılıklar daha ziyade dönemin şartlarına ve antlaşmanın içeriğine göre değişmektedir.

Buna göre besmele-i şerif ile başlayan ahidnâmenin ilk kısmı klâsik ahidnâmelerde olduğu gibi Allah'ın adı ile Hz. Peygamber ve dört halifenin

⁵⁵ Erbakan 1938, s.1; Sertoğlu 1962, s.2499-2500.

⁵⁶ Vakanüvis Mehmet Suphi Efendi 2001, s.389-391; Şemdanizâde 1974, s.72.

⁵⁷ Erbakan 1938, s.43-44; Dukakin-zâde Feridun 1278, s.28-32.

⁵⁸ Koçu 1934, s.51; Sertoğlu 1962, s.2513-2514.

⁵⁹ Dukakin-zâde Feridun 1278, s.41; Yalçınkaya 2002, s.85.

⁶⁰ BOA. A. DVNS. DVE. d. *Rusya Ahidnâme Defteri*, nr. 83/ 1, 82-118, BOA. HH. nr. 1428/ 58455; Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 8 Eylül 1739 tarihinde Belgrad' ta akdedilen on beş maddelik musalahanın İmparatoriçe Anna tarafından gelen 16 Teşrin-i Evvel 1739 tarihli tasdiknamesinin Türkçe tercümesi için bkz: BOA. HH. nr. 1428/ 58456; Antlaşmaya ait I. Mahmud tarafından Evasıt-ı Ramazan 1152 tarihli tasdikname-i hümayunu için bkz: BOA. HH. nr. 1428/ 58456/ A.

⁶¹ Uzunçarşılı 1988, s.293; Danişmend 1971, s.29.

zikredildiği davet rüknü ile başlamaktadır⁶². Fazla uzun olmayan davet rüknünün altında klâsik ahidnâmelerden farklı olarak belgenin adına çıkarıldığı padişahın ismini içeren tuğra kısmı bulunmamaktadır. Buna göre davetin hemen altında “ben ki....” şeklinde başlayan ve padişahın sıfatlarının sayıldığı ünvan kısmı yer almaktadır⁶³. Buradaki ifadeler oldukça uzun tutulmuş olup, bu durum padişahın üstünlüğünü yansıtır. Yine burada geçen Mısır u nâdireti’l-asr, Şam-ı cennet-meşâmm ve Haleb-i Şeybâ ifadeleri ilginçtir. Bu belgede nişan formülü yoktur ve ünvanıdan sonra gelen bölüm nakil (Narration) kısmıdır ve ahidnâmede nakil kısmına geçişi sağlayan ifadeler klâsik olduğu üzere nakil kısmına geçişi belirten “tevkî’-i refi’-i hümayûnum vâsil olıcak mâlum ola ki” formülü yerine son derece ilginç bir ifade bulunmaktadır: “menşûr-ı sa’âdet nüşûr-ı saltanatım tevkî’-i refi’-i sultanû’l-berreyn ile muvakkî u mezeyyen misl-i bi-misal hilafetüm unvân-ı azamet-nişan hakânû’l berreyn ile mutarraz u ma’nundur.....”⁶⁴. Görüldüğü gibi burada alışılmış bir geçiş cümlesi bulunmamaktadır. Nakil kısmı da oldukça uzun olan ahidnâmede nakilden sonra klâsik ahidnâmelere uygun bir şekilde karşı tarafın elkabı (elmâb-inscription) yer almaktadır⁶⁵. Ancak buradaki elkab bölümünde dikkati çeken önemli bir fark vardır ve bu durumun sebebi belgenin muhatabının bir kadın (Çariçe Anna) olması sebebiyle klâsik yabancı hükümdar elkablarından⁶⁶ farklı olarak müennes (dişi formu) elkabı kullanılmıştır.

Buradaki elkab bölümünde belgenin muhatabı olan Rus Çariçesinin adı zikredilmiş ve kendisi “Moskov vilâyetlerinin çariçesi ve bütün Rus ülkesi ve

⁶² “Hazret-i Hüdavend malikü’l mülkü’l ale’d-devam ve cenabi’t-tac-i bahş fatk-ı umur-ı kâffe-i enam tenezzühat-ı zat-ı ane’l derk ve’l evham ve takaddüsat-ı sıfat-ı an ü sammetü’l- iştirak ve’l istifhamın iradet-i aliyye-i ezeliyye ve inayet-i bi-gayet-i lemyezeliyyesi ve seyyidü’l enbiya ve sürûr-ı asfiya habib-i hüda şefi’-i ruz-ı ceza ulu peygamberimiz Muhammed Mustafa sallahu teâla aleyhi vessellem hazretlerinin mu’cizat-ı kesiretü’l berekatı...”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 83.

⁶³ “Ben ki eşrefü’l buldan ve’l emakin ve ebrükü’l- medayin ve’l mesakin kible-i cümle-i alem ve mihrab-ı teveccüh-i amme-i ümem olan Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i münevvere ve Kuds-i şerif-i mübarekin hadim ve hâkimi hasiretü’l mülük olan bilâd-ı selâse-i muazzama ki İstanbul Edirne ve Burusa dır anların ve Şam-ı cennet meşam ve Mısır u nadiretü’l-asr...”bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 83.

⁶⁴ BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 83.

⁶⁵ “müfteharü’l melikâti’l-azimâti’l iseviyye muhtâretü’l muhderâti’l-fehimâti’l-mesihyye muslihatü mesalih cemâhiri’t-tâ’ifeti’n nasrâniyye sâhibetü ezyali’l-haşmeti ve’l-vakâr sâhibetü delâ’ili’l-mecdi ve’l-itibar Moskov vilâyetlerinin çariçesi olan ve cümle Rus’un ve ana tabi’ nice nice ülkelerin ferman-ı ferma ve hâkimesi olan hürmetlü ve rütbetlü Anna”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 83.

⁶⁶ Bkz: “iftihârü’l-ümerâi’l-izâmî’l-iseviyye muhtârü’l-küberâi’l-fihâmi’l-mesihyye muslihu mesâlihi cemâhiri’t-tâ’ifeti’n-nasrâniyye sâhibü ezyâli’l-haşmeti ve’l-vakâr sâhibü delâ’ili’l-mecdi ve’l-i’tibâr....”.

ona bağlı ülkelerin hakimesi Anna” şeklinde ifade edilmiştir. Elkabın sonunda yer alan dua formülünde ise yine müenneslik kuralına riâyet edilmiştir. Belgede “hatemallahu avakibehû bi'l hayr ver'reşad ve el heme ileyhi tarikû's-sevab ve's-sedad” şeklinde bir dua formülü yer almaktadır⁶⁷.

Dua formundan sonra antlaşmanın yapılış sebebinin Rus Çarıçesinin talebi olduğu belirtildikten sonra nakil kısmında başka bir elkaba geçilmekte ve burada antlaşmada arabuluculuk yapan Fransa kralı XV. Luiz'e ait elkab⁶⁸ ve dua⁶⁹ formu yer almaktadır. Fransa kralı için kullanılan elkab formu klâsik dönem yabancı hükümdarlar için kullanılan elkabın aynısı olup, dua formu ise Rus çarıçesi için kullanılan dua formülünün aynısıdır. Buradaki önemli unsurlardan birisi de Osmanlı Devleti'nin ilk kez 1699 Karlofça Antlaşması'yla kullandığı ve daha sonra 1718 Pasarofça Antlaşması'nda kullanmak zorunda kaldığı arabulucuları Belgrad Antlaşması için de kullanmak zorunda kalmasıdır. Buna göre antlaşmada arabuluculuk yapan Fransa'ya karşılığında 1740 yılında daha önce verilmiş olan kapitülasyonlar Osmanlı tarihinde bir ilki oluşturacak şekilde süresiz hale getirilmiştir.

Elkab ve duadan sonra adı geçen ülke hükümdarının taraflar arasında yapılan antlaşmada arabuluculuk yapması için elçisini görevlendirdiği belirtilmiştir. Burada yine Fransa elçisi Markiz dö Vilmöf için kullanılan unvandan sonra⁷⁰ “hutimet avâkibehû bi'l hayr” şeklinde yabancılar için kullanılan kısa bir dua formu yer almaktadır. Bunu takiben antlaşmanın imzalanması için görevlendirilen İvaz Mehmed Paşa'ya ait olan elkab ve dua formülü yer almaktadır. Buradaki elkab⁷¹ ve dua formu⁷² bilinen Osmanlı sadrazamları için kullanılan formlar olup, antlaşma müzakereleri için iki tarafın rızasıyla bin yüz elli iki senesi mah-ı cemaziye'l ahiresinin on dördördüncü

⁶⁷ Bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 83. Ancak dua formu kendisi için dua edilen şahsın duaya muhatap şahıs olması ve rütbe itibariyle kral ve kraliçe olması açısından aktif zaman formu ile ifade edilmiş ve rütbece düşük, büyük devlet memuru olanlar için kullanılan dua formundan oldukça uzundur.

⁶⁸ Bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 83.

⁶⁹ “iftiharü'l-ümerai'l-i'zami'l ıseviyye muhtarü'l-küberai'l-fihami'l mesihıyye muslih-i mesâlih-i cemâhiri't-tâ'ifeti'n-nasrâniyye sahibu ezyâli'l-haşmeti ve'l vakar sâhibu delâ'ili'l- mecd ve'l- i'tibâr Françe vilâyetlerinin ve niçe niçe memâlik ve kıl'anın padişahı haşmetlü ulu rağbetlü Onbeşinci Luyiz”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 83-84.

⁷⁰ Bkz:” kıdvetü'l-ümerai'l-mesihıyye Markiz dö Vilmöf”, BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁷¹ “düstur-ı ekrem müşir-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem müdebbirü umûri'l-cumhuri bi'l-fikri's-sâkib mütemmimü mehami'l-enâm bi'r-re'yi's-sâib mümehhidü bünyani'd-devleti ve'l ikbâl müşeyyidü erkani's-sa'âdeti ve'l-iclâl mükemmilü nâmûsi's-saltanati'l-uzma mürettib-i merâtibi'l-hilâfi'l-kübrâ el-mahfûf-ı bi sınıf-ı avâtifi'l-meliki'l-âlâ vezir-i azam ve serdar-ı ekrem elhac Mehemed Paşa”, BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁷² “edama'llahû te'âlâ iclâlehû ve zâ'afa bi't-te'yidi iktidârehû ve ikbalehûnün”, BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, .84.

günü (14 Haziran 1739) 15 madde ve bir sonuç üzerinde antlaşmanın imzalandığı belirtilmiştir.

Antlaşmanın imzalanmasından sonra alışla geldiği üzere her iki tarafça da temessükler verilerek, üç ay içerisinde iki tarafta birbirine müşir-nâmeler gönderecek ve iki taraf elçileri arasında karşılıklı değiştirilmek suretiyle teslim edilecektir. Bundan sonra padişahın tasdikinden geçen ahidnâme antlaşma maddelerine geçmeden önce XVIII. yüzyıl ahidnâmelerinde olduğu üzere dibâcenin sonunda yer alan şu ifadeler ile sona ermiştir: “*işbû tuğra-yı garra-yı cihan aramız ile müşerref ahidnâme-i hümayûn-ı sa’âdetnûmunumuz şerefyafte-i südur ve lafz be-lafz mevadd-ı sulh u salah makbul-i hümayûnumuz olmağla yerlü yerinde ri’âyet ve siyanet olunması için işbû maddelerdirki aynı ile zikr ü beyan ve şerh ü a’yân kalınur*”⁷³.

Ahidnâme maddeleri ise şöyledir:

Antlaşmanın birinci maddesinde taraflar arasında yaşanan sorunların bugünden itibaren çözüme kavuşturulacağı ve her iki tarafın birbirine dostça davranmaları ve eski düşmanlıklardan dolayı intikam alınmaması gerektiği belirtilmiştir⁷⁴.

Antlaşmanın ikinci maddesi taraflar arasındaki yeni sınırlar ile ilgilidir ve buna göre tarafların yeni sınırları imzalanan bu yeni antlaşma şartlarına göre olacaktır⁷⁵.

Antlaşmanın üçüncü maddesine göre Azak kalesi yıkılarak etrafı boşaltılacak ve Don nehri yakınlarında Ruslar yeni bir kale yapabilecek ve bunun karşılığında Osmanlı Devleti de Kuban sınırlarında yeni bir kale inşa edebilecektir. İnşa edilecek bu kalelerin yerleri iki tarafın görevlendireceği muhadditler tarafından belirlenecek ve yıkılan Taygan Kalesi tekrar inşa edilmeyecektir. Yine bu maddeye göre Rusya Azak Denizi ve Karadeniz’de ticaret ve savaş gemileri bulundurmayacaktır⁷⁶.

⁷³ BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁷⁴ “Miyanede hüdûs iden adavet ve husumet bugünden min ba’d mahv olub ve bundan başka cenk ve cidal ve takrib-i ahiri ile tarafeynden vuku’ bulan münafese ile’l-ebed feramuş ve bu vechle intikam say’ında olunmaya..” bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁷⁵ “Devlet-i Aliye’min ve Moskov devletinin ve reyalarının menafi-i izdiyadı için müstahkem olan sulh u salah bilâ-halel hıfz u mürâât ve hem-hudud olan dostlukda sıdkla hareket ve tarafeynin menfaatine say’ olan ve iki devlet tarafından re’âyanın menfaati ve rahat ve aramişi ve nizamlarına bir dürlü mani’ olmamak için tarafeynden işbû sulh u salahın...” bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁷⁶ “Azak kal’ası bi’l-külliye hedm olunub tarafeynden murad olunan sulh müebbeden nizam ü takrir için bin yediyüz yağni on üç tarihinde olan hudud ile tarafeynin tasarrufundan ihrac ve haliyetü’l-haliya beyne’d-devleteyn fasıla kala ve bunun mukabili kadimden Moskov devleti’nin hududı olup Ten suyunda olan Çerkaski adası kurbundaki Azak semtinde olan...” bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

Antlaşmanın dördüncü maddesi yine sınırlarla ilgili olup, yapılan antlaşmaya göre tespit edilen yeni sınırlardan her iki tarafın halkının da haberdar olması sağlanmalıdır. Ayrıca bu konu ile ilgili karşılıklı temessüklerin gönderilmesi istenmiştir⁷⁷.

Antlaşmanın beşinci maddesi, iki tarafa bağlı halkların güvenliği ile ilgili olup, buna göre, Osmanlı Devleti'ne bağlı Kırım Tatarları vs. gibi haklar ile Ruslara bağlı Kazak ve Kalmuklara zarar verilmeyecektir. Ancak antlaşmaya aykırı harekette bulunanlar cezalandırılacaktır. Yine Ruslara bağlı herhangi bir bölgeye zarar verilmeyecek ve taraflar birbirlerinin reayalarını esir almayacaklar, hayvanlarını gasp etmeyecekler ve bu tür davranışlarda bulunanlar her kim olursa olsun şiddetle cezalandırılacaktır⁷⁸.

Antlaşmanın altıncı maddesi gereğince Küçük ve Büyük Kabarte halkları ne Rusya'ya ne de Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacaklar ve bundan sonra serbestçe hareket edebileceklerdir. Yine Kabartelerden her iki devletten birine şikâyet gelirse gerek Rusya, gerekse Osmanlı Devleti bu kişilerin hakkından gelecektir⁷⁹.

Antlaşmanın yedinci maddesine göre gerek bu savaş sırasında gerekse bundan önceki olaylarda her iki tarafın aldığı esirler herhangi bir ücret talep edilmeden serbest bırakılacaktır⁸⁰.

Antlaşmanın sekizinci maddesine göre antlaşmanın imzalanmasından sonra her iki taraftan herhangi kişiler isyan ve sıkıntı çıkartır ve diğer tarafa sığınacak olursa, aradaki dostluğun bozulmaması için sığınma talepleri kabul edilemeyecek ve iade edileceklerdir⁸¹.

⁷⁷ “Karar-dade olunacak hududlardan tarafeyn reâyası gereği gibi habir-i agâh olmaları için işbu akd olunan mevaddın te’kidinden sonra iki devlet tarafından ruhsat-ı kâmile ve kifayet idecek siparişler ....”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁷⁸ “Devlet-i aliyeme tabi Kırım Tatarları vesair tevaif-i Tatar ve cinslerine ve tabi’lerine Moskov devletine tabi’ Kazak ve Kalmuk vesair ecnasdan bir dürlü te’addi ve husumet ve zarar olunmayub ve kendü hallerinde olub işbu müsalaha-i mübarekenin bir dürlü hilafında olmayalar ve tarafeynden te’addiye cesaret idenlerin muhkem haklarından geline kezalik devlet-i aliye-i Osmaniyye’nin reayası ve Kırım Tatarları ve ale’l-ıtlak ve ana tabi’ her kimler olurlar. ....”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁷⁹ “Küçük ve büyük Kabarte ahalileri için tarafeynden münasib görülmüşdür ki zikr olunan Kabarteler serbest kalalar yani gerek devlet-i aliyemin ve gerek Moskov devletinin zir-i hükmünde olmayub iki devlet beyninde fasıla olalar ...”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 84.

⁸⁰ “Gerek bu cenkte ve gerek bundan akdem tarafeynden ahz olunan esirleri bir takririyle alikonulan gerek askeri ve gerek sairlerden her kimler olurlar ise Moskov devletinde tanassur devlet-i aliyemde İslâma gelenlerden ma’ada işbu hayırlı olan sulh u salahın tasdiknâmesi ve reddinden sonra bi’l-cümle mevcut olan ve bundan sonra tahsil olunanlar...”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 85.

⁸¹ “İşbu sulh u salahın akdi ve tasdiknâmesinin vürudundan sonra tarafeyn re’ayası bir dürlü töhmet ve itaatsizlik ve isyan izhar idüb iki tarafın birbirine çekilirler ise bu makuleler bir dürlü

Antlaşmanın dokuzuncu maddesi ticaret ile ilgili olup buna göre; her iki devletin tüccarları iki ülkede de serbest bir şekilde ticaret yapabileceklerdir⁸².

Antlaşmanın onuncu maddesine göre antlaşmanın imzalanması sırasında iki tarafın reyaları arasında meydana gelecek herhangi bir antlaşmazlık hemen halledilecek ve bu durum antlaşmanın imzalanmasını engellemeyecektir⁸³.

Antlaşmanın on birinci maddesine göre Rusya'ya bağlı din adamları vs. kişiler Kudüs ve diğer kutsal yerleri serbestçe ziyaret edebilecekler ve Osmanlı Devleti bunlar için herhangi bir vergi talebinde bulunmayacaktır⁸⁴.

Antlaşmanın on ikinci maddesine göre antlaşmada Rus Çarıçesi'nin imparator unvanı kullanılacaktır⁸⁵. Bu madde özellikle Rusya'nın XVIII. yüzyılın başlarından itibaren kendisini bir Avrupalı devlet olarak kabul ettirmek istemesinin bir sonucudur.

Antlaşmanın on üçüncü maddesine göre antlaşmanın imzası için görevlendirilen elçiler vs. Osmanlı Devleti tarafından Rus Çarıçesi'ne gösterilen saygı ve şeref ile karşılanıp, diğer büyük devletlerin ricaline davranıldığı gibi davranılacaktır⁸⁶.

Antlaşmanın on dördüncü maddesine göre antlaşmanın imzası için her iki taraf birbirine karşılıklı elçiler gönderecek ve bu elçilere dostâne muamelelerde bulunulacaktır. Yine elçiler aracılığıyla dostluk belirtisi olarak karşılıklı hediyeler gönderilecektir⁸⁷.

---

kabul ve hıfz olunmayacaklarından başka bu misüllü iki devlet beyninde....”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 85.

⁸² “Ticaret hususu sulh u salahın semeresi olub düvel ve re’aya ve berayanın ezyad-ı menafilerine ba’is olduğundan devlet-i aliyyemin tüccarı Moskov devletinde sair düvelin tüccarına müşahede üzre ve ol mikdar virgü ile ticaretlerini serbest üzre icra ideler....”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 85. Ancak Osmanlı Devleti tarafından Ruslara Karadeniz’de ticaret yapabilme izni verilmesi hakkında farklı görüşler vardır. Cemal Tukin bu konuda 1739 tarihli Belgrad Antlaşması’nı gösterirken, İdris Bostan ise bu tarihi 1702 olarak göstermektedir, bkz: Tukin 1999, 36; Bostan 1995, 353-394.

⁸³ “İşbu sulh u salahın müdavemeti esnasında tarafeyn re’ayası beyninde bir dürlü rıza u muhalefet arız olur ise ol vakitte hudutlarda olan vülat ü zabitan ve adl u hak üzre iktiza ...”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 85.

⁸⁴ “Moskov devletine tabi’ olan ruhban tafesi vesairleri Kuds-i şerif vesair ziyaretgâhları olan yerlere varmaları caiz olan ve bu makule seyahat idenlerden devlet-i aliyye-i Osmaniyyeden cizye ve bir dürlü virgü taleb ...”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 85.

⁸⁵ “Haşmetlü Moskov Çarıçesinden imparator elkabı için dostâne ve ale’t-tevabi müzakere olunub çarıçe-i mümâileyhanın şân ve miknetine müvafık ve münasib olduğu vechle tarafeynin tatyibi karar virile...”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 85-86.

⁸⁶ “Devlet-i aliyye-i Osmaniye ve Moskov devleti beyninde akd olunan işbu sulh u salahın ve mevaddın ve bi’l-iktiza tarafeynden cerayan iden hususatın rü’yeti için ve re’ayanın nizam-ı halleri için devlet-i aliyyemde....”, bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 86.

⁸⁷ “Miyanede akd olunan sulh ü salah ve musafat ve mevalat istihkâm bulmak için tarafeynden münasib ve ta’yin olunan deftere iki devlet canibinden resm üzre büyük ilçiler gönderilüb ve

Antlaşmanın on beşinci maddesine göre antlaşmanın imzalanmasından sonra üç ay içerisinde yazılacak olan tasdiknâmeler Fransa elçisi tarafından gönderilecektir⁸⁸.

Ahidnâmenin sonuç kısmını oluşturan hatime bölümünde ise taraflar arasında on beş maddeden oluşan bir ahidnâmenin imzalandığından bahsedildikten sonra⁸⁹ klâsik olduğu üzere tenbih kısmı gelmektedir⁹⁰. Oldukça uzun olan tembih kısmının ardından tarih ve belgenin yazıldığı yeri belirten mahall-i tahrir kısmı gelmektedir. Bu kısımlar ise şu şekildededir:

Tarih “*Tahriren fi evasıt-ı şehr-i ramazanü'l-mübârek li-sene-i isneyn ve hamsi teyn ve elf*”.

Mahall-i tahrir: “*Bî-makâmi dâri's-saltanati'l-aliyye Kostantiniyyeti'l-mahmiyetü'l-mahrûse*”.

Görüldüğü üzere ahidnâme bir barış ahidnâmesi olduğu için her iki tarafın delegelerince ayrı ayrı imzalanmış ve daha önceden belirlenmiş şartları ihtiva eden temessüklere göre maddeleri oluşturulmuş olan bir sulh ahidnâmesidir. Ancak buradaki temel farklılık metnin başında klâsik olduğu üzere padişahın tuğrası yoktur. Maddelerin genel içeriğinde ise her iki tarafın da ortak yararına haklar içermekle birlikte, özellikle üçüncü maddede geçen Rusların Azak Kalesi'nden çekilmeleri ve Karadeniz'de savaş ve ticaret gemileri bulundurma haklarının ellerinden alınması Osmanlı Devleti'nin lehine bir gelişmedir. Bunun yanı sıra antlaşma ile Rusya'nın elde ettiği bir takım haklarda mevcut olup, bunların en önemlileri antlaşmanın on birinci maddesinde geçen Rus din adamlarının kutsal bölgeleri serbestçe ziyaret edebilmeleri ve yine on ikinci maddede geçen Rus Çarçesi'nin imparatorluk ünvanının Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesidir.

---

hududlarda müsavat üzere mübadele ve kabul ve mükerrem olub sair büyük devlet ilçilerine muamele olundığı...” , bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 86.

⁸⁸ “İşbu sulh u salahın imzasından sonra üç ayın müddetine degin virud idecek tasdiknâmleri Françe padişahın rütbetlü menzeletlü ilçisinin vesatetiyle mübadele olunalar” , bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 86.

⁸⁹ “Hatime: İşbu sulh u salahın şurutu on beş maddeye mebni ve tarafeynden kabul ve imza olunub bundan sonra bilâ-halel lazım olan i'tibar ile ta'yin olunacak hudutlardan başka bundan akdem akd olunan...” bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 86.

⁹⁰ “ve öyle hususı sulh ü müeyyidenin nizamına halel virecek şey olur ise bilâ te'hir men'ü def 've islahına tarafeynden hakk u adl üzere say' oluna imdi fimaba 'd mevadd-ı merkûme üzere tecdid ve temhid ..... mir-i Miray sahibü'l-hişam ve ümera-yı zeviyü'l ihtiram ve umumen asakir-i nusret erkamımızdan ve bi'l-cümle ubudiyetimiz ile şerefyab olan tevaif-i hüddamdan bir ferd hilafına müte 'allik vaz ' u hareket iylemeye” , bkz: BOA. ADV. DVE. D. nr. 83/1, 86.

Sonuç

Rusya ile 1711 Prut Antlaşması'ndan sonra onun temdidî niteliğindeki 1713 ve 1720 tarihli antlaşmalardan sonra XVIII. yüzyıla ait dördüncü antlaşma olan 1739 tarihli Belgrad Antlaşması ile taraflar arasında 14 Haziran 1739 tarihinde 15 madde üzerinde imzalanmıştır. Antlaşma ile Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1768 yılında Rusların Kırım'a saldırması ile başlayan ve 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması ile sona erecek olan döneme kadar yaklaşık 30 yıllık bir barış dönemi başlamıştır. Bu açıdan da oldukça önemli olan bu antlaşma ile Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez yabancı bir devletle uzun süreli bir barış antlaşması imzalamıştır. Bu durumun temel sebebi; XVIII. yüzyılda değişen dış ilişkilerin etkisiyle yaşanan değişimler ve savunma ve diplomasi ağırlıklı yeni bir döneme girilmesidir. Yine başta Sultan Birinci Mahmud başta olmak üzere dönemin Osmanlı padişahlarının barışçıl kişiliği de barış döneminin yaşanmasında oldukça etkili olmuştur. Rusya karşısında tarihinin son kazançlı antlaşmasını imzalayan Osmanlı Devleti, oldukça önemli haklar elde etmekle birlikte, antlaşmayla ilgili incelediğimiz ahidnâme metinleri diplomatik açıdan bir takım farklılıklar dışında klâsik Osmanlı ahidnâmelerine benzemektedir. Buna göre davet rüknüyle başlayan belgede, farklı olarak tuğra kısmı yoktur ve doğrudan ünvan bölümüne geçilmiştir. Osmanlı Devleti'nin üstünlüğü ile sonuçlanan bir antlaşma olduğu için ünvan kısmı oldukça uzun tutulmuştur. Ünvanı takiben gelen elkab ve dua bölümleri belgenin doğrudan muhatabı Çariçe Anna olduğu için müenneslik formuna göre düzenlenmiştir. Birden fazla elkab ve duanın olduğu nakil kısmında ilk elkab taraflar arasında arabuluculuk görevini üstlenen Fransız elçisine ait olup, onu takiben antlaşmanın imzasıyla görevli Osmanlı sadrazamına ait elkab ve dua formülleri bulunmaktadır. Buradaki elkab ve dua formülleri de klâsik yapıya uygun olup, bunları takiben sonuç kısmına geçilmiş ve burada klâsik ahidnâmelere uygun bir şekilde tembih kısmının ardından antlaşmanın imzalandığı tarih ve yer belirtilmiştir. Tüm bu yönleriyle 1739 tarihli bu ahidnâme-i hümayûn genel rükünleri itibariyle XVIII. yüzyıl Osmanlı ahidnâmeleriyle benzer özellikler taşımaktadır. İçerik yönünden ise daha ziyade Osmanlı'nın üstünlüğü kabule edilse de, Rusya'nın lehine kararlarda mevcuttur. Bu durum bize ahidnâmenin XVI. ve XVII. yüzyıllarda imzalanan ve tüm şartları Osmanlı Devleti'nin hazırlayıp karşı tarafın kabul ettiği tek taraflı ahidnâmelerden farklı olduğunu göstermektedir. Bu durumun temel sebebi ise XVIII. yüzyılda iç ve dış politikada yaşanan değişimler olup, artık yeni dönemde tek taraflı diplomasi döneminin sona erdiğini ve diplomatik ilişkilerde karşı tarafın da dikkate alındığı yeni bir sürecin başladığını göstermektedir. Bu açıdan 1739 tarihli bu ahidnâme-i hümayun 1699 Karlofça ile başlayan XVIII. yüzyıl ahidnâmelerinin önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

a. Arşiv Belgeleri

1. Düvel-i Ecnebiye Defterleri: *Nemçelü Ahidnâmesi*, nr. 59/3; *Rusya Ahidnâmesi*, nr. 83/1.
2. Name-i Hümayun Defterleri: nr. 7; nr. 3.
3. Hatt-ı Hümayunlar: nr. 1/2; nr. 1428/58455; nr. 1428/ 5856; nr. 1428/ 58456/A.

b. Kitap ve Makaleler

- Aköz 2005 Alaattin Aköz, “Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in Osmanlı Sultanı II. Murad'a Vermiş Olduğu Ahidnâme”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 18: s.159-178.
- Aktepe 1989 M. Münir Aktepe, “Mahmud I”, *İA.*, C.VI, İstanbul: s.158-165.
- Anderson 1993 M. S. Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919*, London: Longman.
- von Angeli 1881 Mariz Edlen von Angeli, “Der Krieg mit der Pforte 1736-1739”, *Mitteilungen des K.K. Kriesps Archivs*, Wien, s.247-338; s.409-479.
- Arı 2004 Bülent Arı, “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional ?*, (Ed. A. Nuri Yurdusev). Basingtoke: Palgrave: s.36-65.
- Bostan 1995 İdris Bostan, “Rusya'nın Karadeniz'de Ticarete Başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu (1700-1787)”, *Bellefen*, LIX/225: s.353-394.
- Bull 1977 Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of in World Politics*. London: Macmillian.
- Dağ 2004 Ahmet Emin Dağ, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yay.
- Danişmend 1971 İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. IV, İstanbul: Türkiye Yay.
- Develioğlu 2001 Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dukakin-zâde Feridun *1736-1739 Türk Avusturya Rus Seferi*. İstanbul: Askeri Mecmua. (1278).
- Erbakan 1938 Cevat Erbakan, *Osmanlı-Rusya ve Avusturya Savaşları*. İstanbul: Askeri Mecmua.
- Erdem 2008 Gökhan Erdem, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Erim 1953 Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, Ankara: TTK. Yay.
- Fayda 1988 Mustafa Fayda, “Ahidnâme”, *DİA*, C. I, İstanbul: s.535-536.
- Gökbilgin 1992 Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmî*. İstanbul. Enderun Kitabevi.

- Horniker 1989 Arthur Leon Horniker, “Osmanlı-Türk Diplomasisi”, (Çev. Refet Balata), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, IV: s.193-205.
- Karagöz 2008 Hakan Karagöz, “1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad’ın Geri Alınması”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Basılmamış Doktora Tezi*, Isparta.
- Koca Ragıb Mehmed Paşa (2003). *Tahkik ve Teyfik Osmanlı-İran Diplomatik Münasebetlerinde Mezhep Tartışmaları* (Haz. Ahmet Zeki İzgüer), İstanbul: Kitabevi Yay.
- Kodaman ve Akçay 2010 Timuçin Kodaman - Ekrem Yaşar Akçay, “Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diploması Tarihi ve Türkiye’ye Bıraktığı Miras”, *SDÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.22: s.72-92.
- Kurtaran 2009 Uğur Kurtaran, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791)*. Kahramanmaraş: Ukde Yay.
- Kurtaran 2012 Uğur Kurtaran, *Sultan Birinci Mahmud ve Dönemi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya.
- Küçük 1988 Abdurrahman Küçük, “Ahid”, *DİA*, C. I, İstanbul: s.532-533.
- Kürkçüoğlu, Ömer Kürkçüoğlu, (1980). “Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünü ve Bugünü”, *AÜSBF. Dergisi*, Cilt 35/1-4: s.309-335.
- Kütükoğlu 1992 Mübahat S. Kütükoğlu “Ahidnâme”, *DİA*, C. I, İstanbul: s.536-540.
- Kütükoğlu 1994 M. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yay.
- Maclean 2008 Geral Maclean, “Courting The Porte: Early-Ottoman Diplomacy”, *University of Bucharest Review*, Vol. X, No: 2: s.80-88.
- Molnor 1999 Monika Molnor, “Karlofça Antlaşması’ndan Sonra Osmanlı Hasbsburg Sınırı (1699-1701)”, *Osmanlı*, C. I, Ankara: s.472-479.
- Muahadat Mecmuası (1297). C. III-IV. İstanbul; Ceride-i Askeriye Matbaası.
- Naff 1963 Thomas Naff, “Reform and Conduct of Ottoman Diplomacy in the Reign of Selim III, 1787-1809”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol: LXXXIII: s.314-328.
- Negut ve Gagea 2010 Silviu Negut - Andrea Gagea, “Diplomacy in the Games of Power. Diplomacy of Power of Diplomacy I. Diplomacy of Power”, *Revista Romana de Geografie Politica*, Year XII, no: 1; s.151-161.
- Odoka 1999 H. Odoka, “Osmanlı Diplomasisinin Batılılaşması”, *Osmanlı*, C. I, Ankara: s.676-680.
- Pakalın 1983 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. I, İstanbul: MEB. Yay.

Sultan Birinci Mahmud'un Rusya'ya Verdiği 1739 Tarihli Ahidnâme

- Papp 2002 Sandor Papp, "Eflak ve Boğdan Voyvodalarının Ahidnâmeleri Üzerine Bir İnceleme Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzeybatı Hududundaki Vassal Ülkeleri", *Türkler*, C. X, Ankara: s.744-753.
- Sakaoğlu 1999 Necdet Sakaoğlu, "Mahmud I", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul: 53-57.
- Sander 2008 Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*. Ankara: İmge Yay.
- Savaş 1996 Ali İbrahim Savaş, "Osmanlı Diplomatiğine Ait Nâme-i Hümâyûn, Ahidnâme-i Hümâyûn ve Mektup Tahlilleri", *OTAM*, Sayı: 7, s.219-253.
- Savaş 1999 Ali İbrahim Savaş, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, C. I, Ankara: s.643-657.
- Savaş 2002 Ali İbrahim Savaş, "Osmanlı Devleti ile Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler", *Türkler*, C. IX, Ankara: s.555-566.
- Savaş 2007 Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*. İstanbul: 3F Yayınları.
- Sertoğlu 1961 Mithat Sertoğlu, *Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, İstanbul: Güven Yay.
- Sertoğlu 1986 Mithat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgati*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Şemdani-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi (1974). *Mür'it-i Tevârih*. C. II, (Yay. M. Münir Aktepe), İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Tukin 1964 Cemal Tukin, "Pasarofça", *İA*, C. 9, İstanbul: 514-523.
- Tukin 1999 Cemal Tukin, *Boğazlar Meselesi*. İstanbul: Pan Yay.
- Tuncer 2002 Huner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*. Ankara: Ümit Yay.
- Tupetz 1878 Theodar Tupetz, "Der Turken Feldzug von 1739 und der Friede zu Belgrad", *Historische Zeitschrift*, S. XL, München: s.1-51.
- Uzunçarşılı 1988 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. V, İstanbul: TTK. Yay.
- Vak'anüvis Mehmed Suphi Efendi (2007). *Suphi Tarihi*, (Haz. Mesut Aydın), İstanbul: Kitabevi Yay.
- Vandal 1887 Albert Vandal, *Une Ambassade Française en Orient sous Louis XV. La Mission du Marguis de Villeneuve 1728-1741*, Paris.
- Yalçinkaya 2002 Alaattin Yalçinkaya, "XVIII. Yüzyıl. İslahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789)", *Türkler*, C. 12, s.470-502.
- Yalçinkaya 2003 Alaattin Yalçinkaya, "Kuruluş'tan Tanzimat'a Osmanlı Diplomasi Tarihi Literatürü", *Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt I, Sayı: 2: s.423-489.
- Yurdusev 2004 A. Nuri Yurdusev, "The Ottoman Attitude toward Diplomacy", *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional ?*, (Ed. A. Nuri Yurdusev). Basingtoke: Palgrave: s.5-36.

